

dawnych stanowisk widlicza. Z dużym prawdopodobieństwem należy przyjąć, że stanowiska z niższych położeń górskich już nie istnieją. Niezagrożone wydają się być stanowiska ponad górną granicą lasu (Karkonosze, Babia Góra) – obszary chronione, względnie stabilne, niezadrzewione siedliska. Mogą o tym świadczyć nowe stanowiska, znajdujące się po 1995 r. w Karkonoszach (Krukowski 2008) i stanowisko na Babiej Górze (Tlałka 2010a; Pacyna i in. 2012). To ostatnie jest monitorowane od 2002 r. Zastanawiający jest zupełny brak stanowisk w piętrze subalpejskim w Tatrach i niewielka ich liczba – jedynie 3 – podawana z piętra regli. Ostatnie znaleziono w 1950 r. Zapewne wszystkie już nie istnieją. W Karkonoszach i na Babiej Górze warto szukać nowych stanowisk w piętrze subalpejskim i objąć je monitoringiem, co pozwoli poznać trwałość populacji i zmiany zajmowanej

powierzchni. Powinno się również prowadzić poszukiwania w Tatrach. Obecnie 3 populacje objęte są ogólnopolskim monitoringiem przyrodniczym.

Anna Pacyna

Summary

Diphasiastru issleri is known in Poland from a dozen locations in the Sudetes and Western Carpathians. Most sites occurred in the lower mountain belt (700–1100 m a.s.l.). The plant has probably disappeared from most of these sites due to natural succession occurring in poor grasslands at lower mountain situations, leading to spruce forest. After 1995 new localities have been found in the Karkonosze and in the massif of Babia Góra. These sites which occur above the upper forest limit are not threatened as they are situated in the strictly protected areas of national parks and habitats occupied by *D. issleri* are relatively stable.

EX

Selaginella helvetica (L.) Spring Widliczka szwajcarska

Synonim: *Lycopodioides helveticum* (L.) Kunze

Rodzina: *Selaginellaceae* – widliczkowate

Status

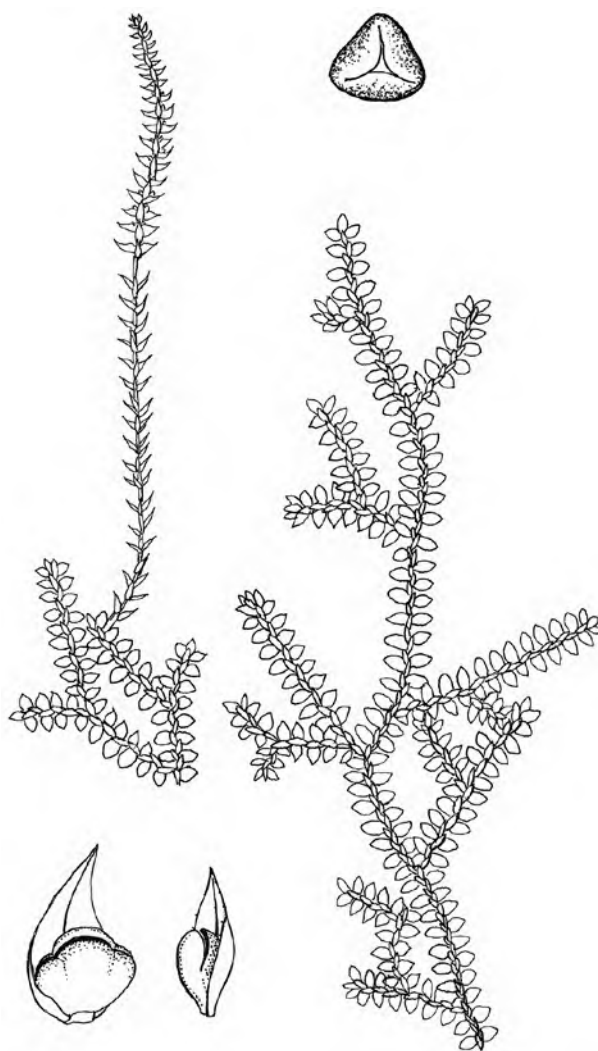
W Polsce gatunek wymarły. W krajach ościennych: wyginął w Czechach, narażony na Słowacji.

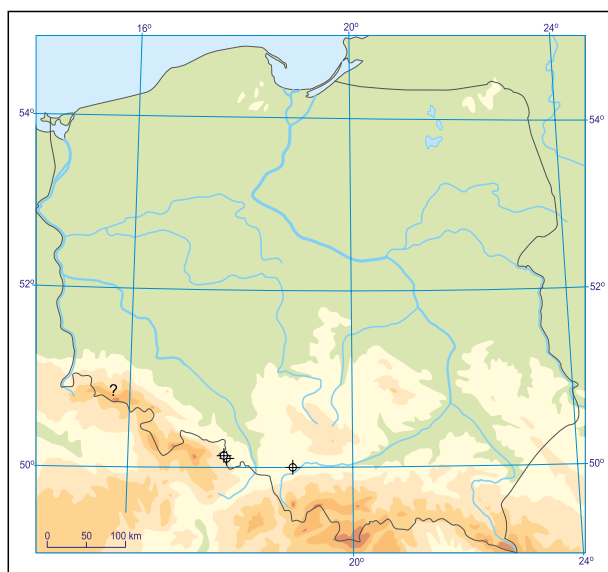
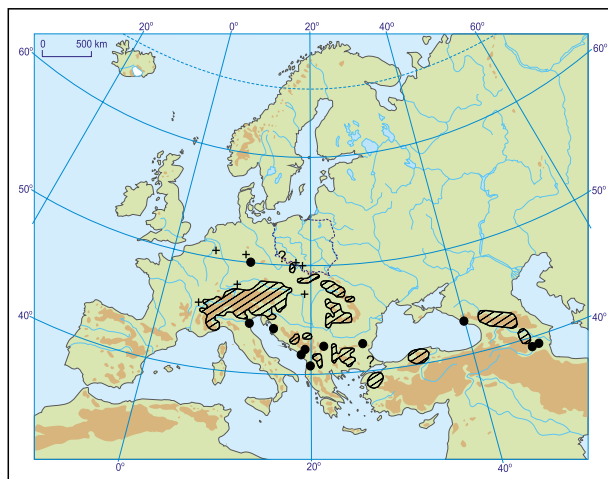
Rozmieszczenie geograficzne

Widliczka szwajcarska jest gatunkiem górskim, zaliczanym do elementu holarktycznego (Zając, Zając 2009), o dysjunktywnym zasięgu (Feráková 1999b). Występuje w zachodniej oraz środkowej i południowo-wschodniej Europie, w Azji – od Rosji po Japonię oraz w górach Azji Mniejszej, w zakresie wysokości od 200 do 3800 m n.p.m. (Meusel i in. 1965; Lawalrée 1993b; Xiao Juan Bai – on line, Encyclopedia of Life – on line, Global Biodiversity Information Facility – on line). Stanowiska w Polsce tworzą północną granicę europejskiego zasięgu gatunku.

Występowanie w Polsce

Gatunek występował na Płaskowyżu Głubczyckim, skąd podany był po raz pierwszy przez Mildego (1867, na podstawie inf. T. Heina) z dwóch stanowisk położonych nad Opawą: w Bliszczycach i Branicach. Z opisu stanowisk można wnioskować, że znajdowały się one na lewym brzegu rzeki, a więc w obecnych granicach Polski. Trzecie stanowisko – w Kotlinie Oświęcimskiej w Pszczynie – zostało opublikowane przez Schubego (1908, na podstawie inf. Kirchnera). Arkusz zielnikowy rośliny zebranej we wrześniu 1907 r. na łące w parku w Pszczynie zachowuje

wał się w zielniku Uniwersytetu Wrocławskiego (etykieta nie zawiera nazwiska zbieracza). Baryła (1993d, 2001j) kwestionuje naturalność stanowiska w Pszczynie, gdzie widliczka rosła w parku pałacowym. Brak jednak podstaw do takiej interpretacji – łąki nad Pszczynką w parku urządzone w stylu angielskim były takim samym siedliskiem, jak łąki w dolinie Opawy. Milde (1867), w komentarzu do informacji T. Heinego, wspomina o jeszcze jednym dawnym stanowisku widliczki szwajcarskiej – w miejscowości Hain-Falle; jest to prawdopodobnie miejscowość Przesieka koło Jeleniej Góry. Niestety, brak bliższych danych o tej lokalizacji; według Mildego mogła to być pomyłka. Stanowisko w Strzelnikach koło Lewina Brzeskiego zostało błędnie wprowadzone do polskiej literatury botanicznej przez Sendka (1986) w wyniku

nieprawidłowego tłumaczenia nazwy miejscowości Jägerndorf podanej przez Fieka (1881); jest to miejscowość Karniów leżąca w Czechach.

Siedliska i fitocenozy

W obrębie zasięgu widliczki szwajcarska występuje w różnych typach siedlisk. Rośnie w szczelinach skalnych, na piargach i w murawach, często wraz z mchami, na podłożu wapiennym, krzemianowym i na serpentynitach. Spotyka się ją także na torfowiskach, wilgotnych łąkach i terenach zalewowych oraz w lasach bukowych i mieszanych. W Polsce widliczka rosła – sądząc z położenia stanowisk w dolinach rzek – na siedliskach łąk świeżych i wilgotnych. Na łąkach w Bliszczycach i Branicach występowała nielicznie na starych kretowiskach, natomiast w Pszczynie rosła bardzo licznie na łące w parku.

Morfologia i biologia

Selaginella helvetica jest paprotnikiem różnazarodnikowym. Jest chamefitem, rośliną mchopodobną, o pędach spłaszczonych, do 20 cm długich, ulistnionych naprzeciwległe. Liście ułożone w czterech szeregach, boczne odstające, górne mniejsze, przytulone do łodygi. Liście zarodnikowe krótsze od płonnych, kłosa zarodnikowego obły, wyprostowany, do 6 cm wysoki, zielonożółty. Zarodniki dojrzewają od czerwca do sierpnia. Jest rośliną pionierską o szerokiej amplitudzie ekologicznej, konkurencyjnie słabą, ma jednak zdolność rozmnażania wegetatywnego z zakorzenionych pędów (Feráková 1999b).

Przyczyny wyginięcia

Roślina zagrożona w znacznej części europejskiego zasięgu. W Polsce prawnie chroniona. Występowania widliczki szwajcarskiej na stanowiskach, z których ją podano w XIX i na początku XX w., już nigdy później nie potwierdzono. Również specjalne poszukiwania w terenie nie dały pozytywnych rezultatów (Baryła 1993d, 2001j). Nie jest znana przyczyna zaniku gatunku – być może wyginął wskutek przesuszenia siedlisk lub zmiany sposobu użytkowania łąk.

Jerzy B. Parusel

Summary

Selaginella helvetica is known in Poland from three historical records in the southwestern part of the country (Upper Silesia), published in the 19th and at the beginning 20th centuries. In spite of intensive search, these localities have not been confirmed. Causes of the extinction are unknown.

